

Організаційно-виховні можливості фізкультурно-спортивної діяльності в аспекті формування соціально-педагогічної активності майбутнього вчителя фізичної культури

Чернігівський державний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка (м. Чернігів)

Постановка проблеми. Становлення сучасного українського суспільства вимагає невідпинного зростання значення виховного впливу фізичної культури та спорту у формуванні всебічно розвиненої особистості педагога. Фізична культура та спорт стають не просто предметом загальної уваги та інтересу з точки зору видовищ, а й першочерговим засобом, спрямованим на оздоровлення підростаючого покоління, на становлення фізичного розвитку молоді, на формування позитивного ставлення до занять фізичною культурою.

Такий інтерес до фізкультурно-спортивної діяльності характеризується її різноплановим та багатофункціональним соціальним та виховним впливом на всі сторони суспільного життя як окремої людини, так і всього суспільства [7]. Водночас фізкультурно-спортивна діяльність розглядається як один з ефективних засобів формування соціально значущої особистості педагога [6].

Саме тому цілеспрямоване використання фізкультурно-спортивної діяльності в процесі фахової підготовки вчителя фізичної культури має якнайширше розкривати своє важливе соціальне значення в становленні соціально-педагогічної свідомості майбутнього фахівця.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Відомо, що найважливішим фактором існування та життєдіяльності людини є її здоров'я. Оздоровча спрямованість фізичної культури позначається, перш за все, її впливом на підвищення фізичного розвитку, а відповідно й природних захисних функцій організму. А здоров'я людини при цьому слід сприймати як основу життєдіяльності та її соціальної активності [6].

Водночас висока емоційність, колективний характер, різноманітність позитивних мотивів, постійне прагнення до фізичного та духовного самовдосконалення, спрямованість на максимальну реалізацію особистих творчих задатків характеризують спортивно-фізкультурну діяльність як важливий засіб виховання учнівської й студентської молоді та підготовки її до майбутнього суспільного життя [4].

Крім того, у фізкультурно-спортивній діяльності не тільки використовуються її широкі можливості для зміцнення здоров'я й виховання та задовольняються особистісні духовні й матеріальні потреби, а й також відбувається становлення особистості спортсмена як важливого члена суспільства, який відчуває відповідальність за спортивну честь Батьківщини, яку він відстоює на світових спортивних аренах [3].

Саме тому фізкультурно-спортивна діяльність майбутнього вчителя фізичної культури розглядається як важливий соціальний компонент його фахової підготовки, оскільки значною мірою залежить від соціальних особливостей суспільства. Її характер обумовлюється соціально-економічною структурою суспільства: культура та спорт позитивно впливають на виховання майбутнього педагога, оскільки він повинен гармонійно поєднувати в собі духовне багатство, моральну чистоту та фізичну досконалість [2].

Мета дослідження – розкрити організаційно-виховні можливості та значення фізкультурно-спортивної діяльності у формуванні соціально-педагогічної активності майбутнього фахівця з фізичного виховання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Оскільки провідним як об'єктом, так і суб'єктом у цьому процесі є особистість фахівця з фізичного виховання, то саме від його здібностей залежить рівень виховного впливу засобів фізичної культури на суспільство взагалі. Саме тому значно підвищуються вимоги до фахової підготовки майбутніх вчителів фізичної культури та їхньої професійної характеристики.

Важливо також зазначити, що досягнення найбільшого оздоровчого ефекту засобом фізкультурно-спортивної діяльності пов'язується з розв'язанням ряду важливих питань: усвідомленим сприй-

няттям потреби у фізичних вправах, адекватністю фізичного навантаження індивідуальним можливостям, необхідністю раціональної регламентації їх спрямованості [8].

Водночас оздоровча спрямованість фізкультурно-спортивної діяльності залежить від: об'єктивних сучасних умов життя; соціально-економічних факторів; конкретних форм життєдіяльності, котрі дозволяють поширювати здоровий спосіб життя в основних сферах життя: навчальній, трудовій, сімейно-побутовій, дозвіллі; сформованості системи ціннісних відносин, які спрямовують усвідомлену активність особистості на здоровий спосіб життя.

Метою фізкультурно-спортивної діяльності є не тільки оздоровлення студентської молоді, набуття ними відповідних знань, умінь і навичок, а й, перш за все, формування повноцінної, соціально зрілої та активної, всебічно розвиненої особистості. Виконання вищезазначених завдань досягається шляхом фізичного виховання студентської молоді завдяки використанню засобів фізичної культури: навчання руховим діям, проведення фізкультурно-оздоровчих заходів, спортивних тренувань та змагань тощо [1].

Характерною особливістю спортивної діяльності, яка створює потужний та спеціалізований вплив на розвиток якостей та здібностей майбутнього педагога з фізичного виховання, постає її змагальний характер: якості формуються та набувають певний характер у процесі боротьби за досягнення високих спортивних результатів [2].

У змагальній діяльності проявляються потреби особистості у самоствердженні, досягненні високого спортивного результату, взаємодії зі спортивним колективом. Вона стає важливим чинником у вихованні високої моральної культури особистості та її морально-вольових якостей, притаманних соціально спрямованій індивідуальності.

Одним із важливих аспектів виховання соціально активної особистості постає виховання в колективі. Виховання в студентському або спортивному колективі формує в майбутнього педагога почуття колективізму та відповідальності за свої дії, розуміння важливості взаємодії з іншими та того, що позитивний результат та ефективність взаємодії залежать від особистого внеску кожного в спільні дії. Такий підхід позитивно впливає на формування самостійності та ініціативності.

У процесі занять фізкультурно-спортивною діяльністю значно активізуються пізнавальні функції студентів та підвищується педагогічна спрямованість майбутніх педагогів, що, у свою чергу, сприятливо позначається на процесі його соціалізації. У результаті соціалізації майбутній вчитель фізичної культури стає функціональною частиною соціальної системи взаємозв'язків колективу. Дослідження показують, що соціальна активність особистості, яка займається фізкультурно-спортивною діяльністю, значно вища, ніж у тих, хто не займається нею [5].

У колективній діяльності виникає певна залежність кожного її члена від колективу, від своїх товаришів, що врешті-решт сприяє зміцненню колективних взаємовідносин та стає чинником емоційного задоволення від досягнення спільної мети.

Студентський та спортивний колективи вимагають від їх членів усвідомлення та поєднання особистих і суспільних інтересів, дотримання правил спортивної та суспільної етики. Водночас моральні стосунки є пріоритетним фактором у вихованні соціальної особистості, оскільки вони проявляються в різних сферах життєдіяльності, впливаючи на її свідомість, життєву та соціальну позицію, на особисту самооцінку.

Важливу роль у реалізації проблеми формування соціально-педагогічної активності майбутнього вчителя фізичної культури відіграє спілкування в процесі фізкультурно-спортивної діяльності, яке відбувається як у навчально-виховному, так і спортивно-освітньому аспектах; як у тренувальному процесі, так і в спортивній діяльності та поза ними й вимагає від суб'єкта діяльності глибокого знання основ психології, умов існування в суспільстві та прагнення й можливості людини. У процесі фізкультурно-спортивної діяльності відбувається спілкування з новими людьми, знайомство з історією та культурою міст, що безпосередньо впливає на розвиток комунікативних якостей особистості.

Багатогранність виховного впливу фізкультурно-спортивної діяльності визначається й тим, як вона організована та чим мотивується, які створюються взаємовідносини та які проявляються нахили й інтереси, імпульсивні спонукання та бажання в ході неї. Раціонально організована та соціально спрямована діяльність у процесі спортивно-фізкультурної діяльності сприяє якісному вирішенню виховних завдань, вона є справжньою школою набуття духовного та морального досвіду, а сам процес залучення до неї – одним із вагомих засобів виховання.

Для успішної реалізації вчителем фізичної культури завдань спортивно-фізкультурної діяльності важливо враховувати умови, за яких досягається максимальна ефективність виховного впливу на

учнівську молодь: доступність занять; якість тренувального процесу; індивідуальний підхід; запровадження інновацій вітчизняного та зарубіжного досвіду роботи в цих напрямках.

Особливе значення фізкультурно-спортивної діяльності полягає у формуванні всебічно розвинутої особистості педагога, вихованні в нього прагнення до самовизначення та самоствердження. Важливим у цьому аспекті є задоволення потреб майбутнього вчителя в емоційно насиченому спілкуванні в процесі фізкультурно-спортивної діяльності тощо.

Вплив фізкультурно-спортивної діяльності на формування соціально-педагогічної активності майбутніх учителів фізичної культури залежить від:

- *організації навчально-виховного процесу* (навчальні програми, робочі програми, навчально-методична література, форми, засоби, методи);
- *змісту навчально-виховного процесу* (які якості та вміння формуються, які засоби та методи використовуються);
- *форми організації навчально-виховного процесу* (лекції, семінари, диспути, колоквиуми, практикуми, практичні заняття, самостійна робота тощо);
- *методи навчально-виховного процесу* (активні методи навчання, метод педагогічних ситуацій, засоби інформаційних технологій тощо);
- *контроль* (педагогічний контроль, самоконтроль, комплексний контроль, урахування рівня активності при розподілі на проходження педагогічної практики в школі та літніх таборах тощо).

Як же впливає фізкультурно-спортивної діяльності на формування соціально-педагогічної активності майбутнього вчителя фізичної культури?

На заняттях фізкультурної спрямованості майбутні фахівці з фізичного виховання отримують знання, уміння та навички, як теоретичні, так і практичні. “Гімнастика” дозволяє сформуванню термінологічні знання про основу побудови рухів. Дисципліна “Спортивні ігри” сприяє вихованню колективізму та організаційних здібностей, відповідальності за свої дії, за результат гри тощо, “Легка атлетика” спрямована на розвиток рухових здібностей. Водночас раціональне поєднання всіх чинників вищезазначених навчальних дисциплін у комплексі навчально-виховного процесу на факультеті фізичного виховання призводить до формування активної рухової, педагогічної та соціальної позиції майбутнього вчителя фізичної культури. Поєднання навчально-виховного впливу різних навчальних дисциплін у процесі фахової підготовки майбутнього вчителя фізичної культури стає важливою передумовою готовності до формування їхньої соціально-педагогічної активності.

Важливим засобом виховання студентської молоді є також масові фізкультурно-оздоровчі та спортивно-виховні заходи, які проводяться на факультеті фізичного виховання в межах навчально-виховної роботи вищого навчального закладу та поза ним та які свідчать про рівень соціально-педагогічної спрямованості вузівського навчально-виховного процесу. Вони дозволяють на більш високому рівні сформуванню організаційні та організаторські вміння та навички.

Організаційні вміння, які притаманні соціально спрямованій особистості вчителя фізичної культури та проявляються при проведенні масових фізкультурно-оздоровчих і спортивно-виховних заходів, визначаються такими складниками: підготовка шкільного фізкультурного активу; організація випуску наочної фізкультурної агітації; організація та проведення фізкультурно-оздоровчих заходів; організація та проведення спортивних змагань та свят.

Організація фізкультурно-спортивної діяльності на факультеті фізичного виховання передбачає таку форму занять, як спортивно-педагогічне вдосконалення з багатьох видів спорту та танцювальних дисциплін: спортивна та художня гімнастика, спортивна боротьба, легка атлетика, лижні перегони та біатлон, плавання, спортивні ігри, бальні, естрадно-спортивні, сучасні, народні танці. На цих заняттях майбутні вчителі фізичної культури підвищують рівень особистої спортивної майстерності з окремого виду спорту, набувають теоретичного та практичного досвіду із проведення змагань з цього виду спорту, виховують особисті морально-вольові якості в процесі тренувань та змагань, прагнуть самоствердитись та самореалізуватись у сучасному суспільстві, вносять вклад у створення позитивного образу сучасного вчителя фізичної культури, який на високому рівні володіє руховими навичками.

Значний вклад у формування соціально-педагогічної активності на факультеті фізичного виховання вносить спортивна діяльність. Майбутні вчителі фізичної культури, які досягли високого рівня, спортивної майстерності, залучаються до різноманітних змагань як місцевого рівня, так і міжнародного. У змаганнях, прагнучи перемогти, вони демонструють набуті ними в процесі навчання якості та здібності, проявляють риси, притаманні їхньому характеру, вольові, моральні та етичні якості.

Ефективність фізкультурно-спортивної діяльності як засобу фізичної культури в процесі професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури на факультеті фізичного виховання характеризується підвищенням загального рівня працездатності, створенням умов для зміцнення здоров'я, збільшенням тривалості високоактивного життя особистості, вихованням духовних та моральних цінностей, становленням здорового способу життя, усвідомленням соціальної значущості фізичної культури та спорту.

Оскільки одним із найефективніших засобів формування соціально-педагогічної активності майбутнього вчителя фізичної культури на сучасному етапі розвитку українського суспільства є спорт у всіх його проявах, то саме підвищення ролі фізкультурно-спортивної діяльності в підготовці майбутнього вчителя фізичної культури в сучасних умовах розвитку освіти постає важливою не тільки педагогічною, а й соціальною проблемою.

Висновки:

- фізкультурно-спортивна діяльність є одним із провідних чинників формування соціально-педагогічної активності майбутніх вчителів фізичної культури в процесі їхньої підготовки до майбутньої діяльності;
- урахування ролі фізкультурно-спортивної діяльності у формуванні соціально-педагогічної активності майбутнього вчителя фізичної культури дозволяє значно підвищити рівень їхньої готовності до майбутньої діяльності.

Перспективи подальших досліджень полягають у врахуванні систематизованих вимог та можливостей фізкультурно-спортивної діяльності в підготовці майбутніх вчителів фізичної культури до педагогічної діяльності.

Література

1. Бауэр В. Г. Социальная значимость физической культуры и спорта в современных условиях развития России // Теория и практика физ. культуры.– 2001.– № 1.– С. 50–56.
2. Бондаренко В. В., Перехрест А. Н. Спорт и воспитание личности // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фіз. виховання і спорту.– 2005.– № 10.– С. 205–208.
3. Євтушевська Н. Виховання особистості в спорті // Рідна шк.– 2005.– № 4.– С. 38–40.
4. Затилкін В. В., Лоза Т. О. Дослідження теоретичних основ мотивації фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності студентів // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фіз. виховання і спорту.– 2003.– № 22.– С. 86–95.
5. Крамской С. И. Физическая культура как фактор социализации студенческой молодежи // Слобожан. наук.-спорт. вісн.– Х.: ХДАФК, 2003.– Вип. 6.– С. 195–197.
6. Лубышева Л. И. Социальная роль спорта в развитии общества и социализации личности // Теория и практика физ. культуры.– 2001.– № 4.– С. 11–15.
7. Операйло С. Фізична культура і спорт – реалії та перспективи в умовах розбудови національної освіти // Фіз. вих. в шк.– 2004.– № 4.– С. 8–11.
8. Сорокин Ю. С., Долинный Ю. А. Роль физического воспитания и спорта в жизни современного человека // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту.– 2005.– № 22.– С. 105–107.

Анотації

У статті розглянуто організаційно-виховні можливості фізкультурної та спортивної діяльності у формуванні соціально-педагогічної активності майбутнього вчителя фізичної культури.

Ключові слова: соціально-педагогічна активність, учитель фізичної культури, фізкультурно-спортивна діяльність.

В статье рассмотрены организационно-воспитательные возможности физической и спортивной деятельности в формировании социально-педагогической активности будущего учителя физической культуры.

Ключевые слова: социально-педагогическая активность, учитель физической культуры, физкультурно-спортивная деятельность.

In article organizational-educational opportunities of sports and sports activity in formation of socially and pedagogical activity of the future teacher of physical culture are considered.

Key words: socially and pedagogical activity, the teacher of physical culture, physical-sports activity.